

BOSANSKI RUBOVI SLOBODE I TRADICIJE (Rasute, pomalo naivne, možda i sulude bilješke)

Ne bih se mogao sjetiti otkamo sam *pokupio* rečenicu kako se čovjek od svih ponora koji ga okružuju u životu najteže *privikava* jazu između generacija... U našim vremenima, međutim, tog "klasičnog" međugeneracijskog jaza kao da nema. Aktualno događanje (i produbljavanje) tog ponora ne zbiva se samo između različitih naraštaja, već se, kao pucanje po svim "unutarnjim" i "vanjskim" šavovima, zbiva unutar jedne te iste generacije. Različite generacije, zavisno od tekuće ideološke iliti koje druge uvjetovanosti, nalaze "zajednički jezik" tako što ili *usrećuju* živote jedni drugima ili *zagorčavaju* živote onima s druge strane antidijaloškoga jaza.

Generacijske razlike nekada su se najočitijima doimale u porodičnom krugu, a danas porodice u elementarnom tradicionalnom smislu ili nema, ili je, pak, zbijena u idologiziranu, socijalno i statusno iskompleksiranu, samootuđenu psihologiju ježa: uspaničenost i prema onome što dolazi *s vana* i onome što je sačuvano *unutra*. U mreži različitih strahova i u akciji je strah od identiteta.

Ideološke matrice

Taj strah od identiteta potaknut je krizom individualnog i kolektivnog osjećanja slobode i individualnog i kolektivnog osjećanja tradicije. Strah od identiteta ima svoje jednako neugodne krajnosti:

1. Strah da vlastiti identitet ne bude izgubljen, ubijen, asimiliran, pa ga valja čuvati svim mogućim raspoloživim sredstvima.
2. Strah od vlastitog identiteta u smislu da svoj identitet valja kriti i od samoga sebe, treba bježati od njega ili ga, pak, *obezbojavati*, ne bi li se tako lakše prišlo drugom i drukčijem.

Svi oni koji danas trpe takva osjećanja svijeta najčešće su psihologije oštih rubova. Na njima najčešće povrijede sami sebe. Svi su oni neposredne žrtve posttotalitarističkog nesnalaznja u svijetu u kojemu žive. Dojučerašnja komunistička jednosmjerna svijest samo je novim ideološkim bojama *prefarbavala* istu tu ideološku uvjetovanost. Otuda toliki višedecenijski nagon za etiketama i etiketiranjem prema svemu što nije iz "moje avlije". Jedni među njima su dežurni anacionalisti. Oni iz svega živog ili mrtvog, stvarnog ili izmišljenog nastoje *iscijediti* samo ono što je ružno i što treba navesti na općiju omrazu i gađenje. Oni u medijima grakću poput pijanih pustopoljnih vrana. Spremni su i Boga i sve ovozemne svetosti izvrći poruzi i karikaturi. Drugi su nacionalisti čija projektirana svijest o *sebi* i *svojemu* prestaje biti kontrolirana ikoja vrlina-zabrinutost unutar vlastite političke, duhovne, kulturne životne tradicije, nego počinje širiti svenametljivi nacionalni zadah. U takvim društvenopsihološkim okolnostima gotovo se ništa drugo ne događa doli bjesomučna "borba za javnost".

Oni koji se najviše vole *hraniti* jazovima su totalitaristi ili, pak, njihova neposredna djeca - posttotalitaristi. U Bosni je totalitarist najčešće bio komunist, boljševik, partijski jednournik. Danas je njegova svijest, koliko god mu se činila poput ledine izrovane tisućama krtica, ostala dosljedna sebi na način da ima pripremljeni argumentarij (i alibi) za sve demokracijske varijante. Zato je u demokratskim odorama i za demokratskim mikrofonima najviše prerusenih totalitarista (i posttotalitarista). Prepoznat će ih po brzim etikacijama koje dijele i *lijevo* i *desno*. Ništa ne valja što nije po njihovoj volji. Sve valja što nije po volji njihovih protivnika. Od njihovih riječi na mikrofonima i po ušnim školjkama treba da nikne cvijeće i uquine svako postojeće.

Zemlja prurušenih totalitarista

Totalitaristi uglavnom nisu *vjernici*, ali zato jesu duboko *religiozni* ili u svome agresivnom ateizmu ili u premanifestnoj strasti za sobom i totemima koji su sastavnice njihove jednosmjerne duše. Totalitarist može biti i pjesnik i akademik, vojnik ili vojni zapovjednik, može biti također i jedno i drugo, može biti *uspravan* i *ljigav*, *ponizan* i *strog*, *mutav* i *mudar*, može biti samokloniran u mnoštvu svojih (post)totalitarističkih varijanti, ali on je uvijek dosljedan u mržnji prema svemu što je, po njemu, drugo i drukčije. I što je u demokratskoj prurušenosti umilniji, tim je potencijalno opakiji. Što je više kukavica u trijeznosti, to je brbljiviji i hrabriji u pijanstvu. Totalitarist mrzi kolektiv, "zajedničko mišljenje", jer je sebe izabrao kao mnoštvo, ali sve što čini maskira javnom potrebom za "općom riječju", "općim stavom" i "općim dobrom". Totalitarist mrzi i pojedinca, izuzev ako ga ne *osmatra* u samome sebi. Totalitarizam je uvijek bio i ostao bespoštedni rat za svoj pogled na svijet, stvarnost i vrijeme. Godine 1926. Bernard Rust, koji će kasnije postati Hitlerov nacistički ministar, rekao je: "nacional-socijalisti su demokrati i slobodni ljudi..." Totalitaristi u svim vremenima očito da uživaju u apsurdima.

Bosna je zemlja raznobojnih prurušenih totalitarista koji su se u ratu i u svome životu nagurali različita mraka. Sada iz tih mrakova izlijeću kano nakostriješeni jastrebi, ili kao sitni otrovni insekti, da bismo ih izjutra sreli za stolom u kafani, na ulici, u društvu u svedopadnim (makar i doniranim) demokratskim odorama. Dojučerašnja partijska, barbarska iliti koja druga samovolja lahko je prerasla u posttotalitarističku samovolju. Ne živimo li ovo u vremenu općega brbljivišta?

Za to vrijeme, pseudodemokratama najviše odgovara bosansko *međustanje* mira. Jer se podjednako boje i rata i slobode. Jer su rat i sloboda odgovornost i rizik. Ovako im kakofonična povika o demokraciji i "ulascima u Evropu" dobro dođe za reguliranje osvojenog građanskog statusa. Malo ko mari što im je građanstvo lažirana hamajlija, (a)nacionalizam javna vrlina, a vaše i najprijeteljskije primjedbe oni će nastojati pošto-poto okrenuti protiv vas. I, koliko god osobno bio kukavica, prevrtljivac, mahalski šarmer-hohštapler, (post)totalitarist hoće da pokaže da je on jedini pravednik, jedini koji je *nezavisan* i *slobodan* u svijetu koji ga okružuje. Vi ste uglavnom što on kaže da jeste. Važna je etiketa. Važni su zidovi od cigala smutnji i zraka. Sve drugo - neka dođe samo po sebi.

Vrijeme krilatih kameleona

U takvim su okolnostima najugroženije Sloboda i Tradicija... Sloboda je čovjekova zemaljska odgovornost izravno *preuzeta* od Boga. Na povjerenje. Tradicija je, najopćije kazano, duhovni kontinuitet jednog etnosa, vjerske sljedbe ili jednog geografskog prostora. Konkretnije, tradicija je čovjekovo manifestiranje slobode kroz različite generacije i vremena u povijesti. Svako ugrožavanje slobode jest ugrožavanje čovjekova osobnog i kolektivnog digniteta. Ugrožavanje tradicije jest ugrožavanje osobnog i kolektivnog kontinuiteta... Povijesti Bosne je duga priča o trajnoj žudnji (i borbi) za slobodom i žudnji (borbi) za poštivanjem i slobodom manifestiranja tradicijskih vrijednosti.

U eseju "Stvaralaštvo i kultura" Robert Ginsberg kaže slijedeće: "*Sloboda je osnovni izraz stvaralaštva i predstavlja uslov za samoostvarenje čovjeka. Sloboda obnavlja. (...) Tradicija je kontekst koji izaziva karakteristično reagovanje čovjeka. (...) Sloboda je ušutkana tamo gdje tradicija ne može biti protumačena... Pojedinci se onda automatski pokoravaju kulturnim naređenjima... Nema tu budućnosti, samo beskrajno trajanje sadašnjosti. Pojedinci ne reaguju na takvu tradiciju; oni su progamirani da je slijede. Kultura u tom slučaju ne kultivira, ona idoktrinira.*"

A danas smo svjedoci kako je jošte živa totalitaristička oholost nadživjela čak i svoje zablude i svoje povijesne grijehe, pa bi htjela nadživjeti i naša pamćenja. Najprije se to vidi u ponašanjima međunarodnih sponzora projektirane bosanske slobode i novotradicije. Bosanskom nametnutom

strahu od identiteta u akciji pridodat je i strah od *unutarnje* ili *izvanjske* tiranije. Strah da "može biti još gore" uvukao se u bosansku glavu kano što se memla uvlači u zid. Došlo se dotle da i rečenice o slobodi i tradiciji nisu najbolje ako su njegove (bosanske), nego su najpogodnije ukoliko su *zadate* i *projektirane* različitim međunaordnim i domaćim (post)totalitarističkim voljama. U takvim uvjetima rođena je nova generacija proširivača unutarbosanskih međugeneracijskih i unutargeneracijskih jazova: krilati kameleoni.

Krilati kameleoni postoje u Bosni kao jedna *vječna* vrsta ljudi. Oni svojom ukupnom životnom i djelatnom prošlošću i sadašnjošću pripadaju prvenstveno samima sebi. Mogli su do jučer biti ulični čistači socijalističkih Potemkinovih sela, arhivari mišijih ogrizina crvenih ili kojih drugih Vatikana, mogli su biti i ulickani čuvari zadatoga Reda i Poretka, javni poslušnici i tajni anarhisti, mogli su, i zajedno i svaki ponaosob, biti ona tri budhistička majmuna: *ništa ne čujem, ništa ne vidim, ništa ne kažem*, ali ona pavlovljevski uvjetovana navika da proture nos u svačiji životni brlog, da destruiraju sve što se da destruirati, da sve *omjere* prema vlastitoj savjesti i svijesti - nije ih napuštala ni kad bi u svojem poslu sve to radili iz vlastitoga iracionalnog čeiifa ili, pak, bivali unajmljivani zarad nečijeg interesa ili hira... Nisu to oni "svakakvi ljudi" iz nekadašnje opominjuće dosjetke Alije Isakovića. Jer i u *svakakvosti* moraju imati neki "oblik", "boju", neki svoj smisao. Oni su onaj čudni (nažalost, gotovo prirodni) rezultat kontinuirane hipertrofije bosanskoga odnosa prema *sebi* i *svojemu*. Takvi ljudi najčešće opsjedaju ovdašnja politička smetlišta i kontejnere. Vrijeme u kojemu živimo njihova je životna šansa. I najobičniju društvenu banalnost spremni su demonizirati u sveglasnu medijsku "ekskluzivu".

Kako je onda moguće praviti *mostove* s jednog kraja (unutar)generacijskog jaza na drugi? Moguće je. Ali, vjerovatno tek onda kada slobodu prihvatimo kao najizravniji Božiji dar, a tradicijske vrijednosti prostora i vremena u kojemu živimo kao neposredne manifestnosti slobode kroz različite periode pripadajuće nam povijesti. Tada i generacijski i unutargeneracijski jazovi mogu biti samo još jedna obična bosanska "prirodna pojava".

<http://www.diwanmag.com.ba/main.html>